

Slučaj Borelovog Slučaja

IVICA VUKOVIĆ¹, ANĐA VALENT²

U Zagrebu je godine 1920, nakladom Hrvatskog prirodoslovnog društva izašla knjiga francuskog matematičara Borela *Slučaj*, kao treća u nizu *Odabrana djela iz prirodoslovlja*. Zahvaljujući Fakultetu organizacije i informatike u Varaždinu i njihovom projektu digitalizacije, za njom se može posegnuti i u virtualnom svijetu. Ne ćemo se ovdje baviti sadržajem, već onim što pažljiviji čitatelj može saznati uzme li samo u ruke ovu knjigu mekog uveza, opsega 176 stranica.

Darko Žubrinić, zauzeti promicatelj čuvanja uspomene na Vilima Felleru i izvrstan poznavatelj njegova života i rada, o ovoj knjizi kaže: *U vrijeme objavljivanja hrvatskoga prijevoda Borelove knjige u Zagrebu, Feller je imao 14 godina, pa je lako moguće da je već kao mladić čitao tu knjigu.*³

Naravno, ne znamo je li ova knjiga uistinu Felleru usmjerila prema teoriji vjerojatnosti. No, smijemo razmišljati ovako. Prvo što upada u oči je skromnost opreme. Nakladnik je očito želio da bude dostupna što širem krugu čitatelja. Pogotovo je do knjige mogla doći imućna obitelj Fellerovih, gdje se znalo za matematičku darovitost mladoga Vilima. Izdavalo se toliko malo matematičkih knjiga pa jednostavno nije moguće da bi ova promaknula poduzetnom ljekarniku Felleru, koji je vodio računa o napretku svoga sina.

Ali, vratimo se našem pažljivijem čitatelju. Zanimat će ga tko stoji iza ove knjige. Na 174. stranici nalazi se sljedeći, pomalo zagonetni tekst:

Autoriziran prijevod s francuskog od

M. L. i Z. M.

Što znači da je prijevod autoriziran? Autor, slavni Borel, nije znao hrvatski. Dakle, prijevod je mogao autorizirati, odnosno potvrditi da hrvatski tekst odgovara francuskom izvorniku, samo netko tko uživa puno autorovo povjerenje. Jedina takva osoba mogao je biti Vladimir Varićak, vodeći hrvatski matematičar toga vremena, s kojim se Borel dopisivao. Dva je desetljeća kasnije, enciklopedijsku natuknicu o Borelu, napisao upravo Varićak i spominje ovaj prijevod Borelove knjige.

¹Ivica Vuković, Tehničko veleučilište u Zagrebu

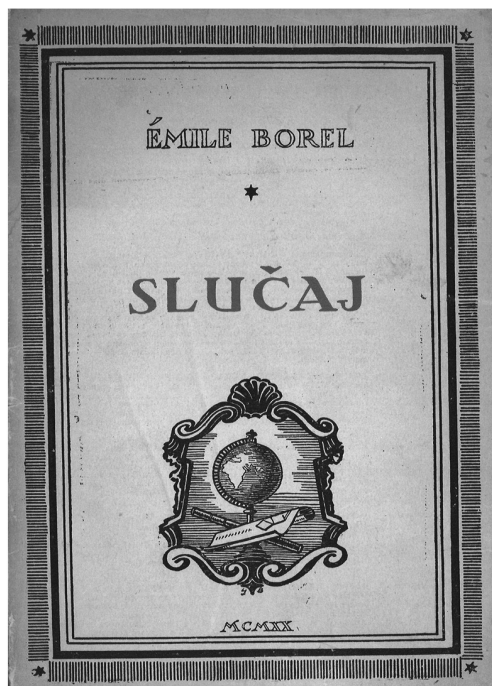
²Anđa Valent, Tehničko veleučilište u Zagrebu

³D. Žubrinić, Vilim (William) Feller, Biblioteka Hrvatski velikani, Privlačica d.o.o. Vinkovci, 2022.

A tko su prevoditelji? Tko se krije iza prvoslovnica M. L. i Z. M.? Katalog Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu nudi svoj odgovor. Iza M. L. stoji Martin Lovrenčević⁴, a Z. M. se navodi bez pojašnjenja. Kako se ovaj podatak ipak činio neobičnim, jer se Lovrenčević, pravaški novinar i prevoditelj ruskih klasika, nije bavio znanstveno-popularnom publicistikom, valjalo je potražiti pravi odgovor. Našli smo ga u *Bibilografiji knjiga ženskih pisaca štampanih u Hrvatskoj Slavoniji Dalmaciji Bosni i Hercegovini do svršetka godine 1935*, koja je izdana u Zagrebu 1936., a izradile su je Branka Dizdarević i Jelka Mišić-Jambrišak, *asistenti Univezitetke bibiloteke u Zagrebu*. Pod rednim brojem 445. navodi se

BOREL, Émile: Slučaj. [Le Hasard]. Autoriziran prijevod s francuskog od M[ARIJE] L[UKŠIĆ] i Z[DENKE] M[AKANEC]. Nakladom prirodoslovnog društva. Tisak Kr. zemaljske tiskare. Zagreb 1920 str. 176 V8^o. (Odabrana djela iz prirodoslovlja knj. III).

Time je i ova mala zagonetka riješena. Doduše, ostaje nepoznanica kako u spomenuti katalog nije uvršten podatak koji navode djelatnice NSK.

Iz ove se crtice može ponešto razaznati i o osobi Vladimira Varićaka. Današnji istraživač njegove korespondencije odmah će uočiti kako ga bivši studenti i mlađi kolege oslovljavaju *magnifice* ili *velemožni gospodine profesore* i isporučuju *rukoljube*

⁴Martin Lovrenčević (Virje, 1856. – Zagreb, 1945.), novinar i publicist. Blizak suradnik Ante Starčevića. Uređivao Hrvatsko pravo. Prevodio s ruskoga djela Turgenjeva, Gončarova, Tolstoja, Dostojevskog, Čehova.

milostivoj gospođi supruzi. Uz to se nađe i slučajeva gdje niže rangirani *extraordinarijusi* primjećuju kako im nije dopušteno iznijeti mišljenje suprotivo *dekanu ordinariusu Varićaku*. Lako je iz toga donijeti sasvim pogrešan zaključak o nekom krutom konzervativizmu profesora Varićaka. Zacijelo je u njegovoj osobi bilo i takvih nazora, ali u onom izvornom značenju te riječi. Nedvojbeno je profesor Varićak bio čuvar dobrih akademskih običaja i strogih znanstvenih standarda. A ipak taj *velemožni profesor*, odgojen u najboljoj k. u. k. tradiciji, bijaše bez ikakvih predrasuda prema ženama u matematici – rijetka onodobna osobina sveučilišnih nastavnika i u mnogo razvijenijim društvima nego li je bilo naše.

Varićak je podržao, a vjerojatno i potaknuo, svoje dvije nekadašnje studentice da prevedu Borelovu knjigu te je svojim autoritetom zajamčio kakvoću njihovoga rada. A jedna od njih, Zdenka pl. Mekanec, godinu dana po izlasku ove knjige, postići će, baš pod njegovim mentorstvom, doktorat iz matematike, kao prva žena na zagrebačkom sveučilištu.

Prevoditeljice, Marija Lukšić i Zdenka pl. Mekanec imale su tek po dvadeset šest godina i trebale su potporu i povjerenje svoga profesora. I dobile su. Gesta i danas vrijedna spomena pa i ove skromne povijesne crtice. Ako je njihovim prijevodom, mladi Vilim Feller bio potaknut za svoj interes prema teoriji vjerojatnosti, razlog je više za pamćenje.